

Научная статья

УДК 808.1:81'246.3'25
ББК 83.3:81.001.91:81.07
М 22
DOI: 10.53598/2410-3489-2021-3-282-114-119

Об общих проблемах двуязычия (Бзэш1энныгъэм фэгъэхъыгъэ 1офыгъу) (Рецензирована)

Руслан Гилемович Мамий¹, Римма Энверовна Кипкеева²

¹Адыгейский республиканский институт гуманитарных исследований
им. Т.М. Керашева, Майкоп, Россия, sessvetla@mail.ru

²Средняя школа № 3 имени Х. У. Богатырева г. Карачаевск, Россия,
kipkeevvar@mail.ru

Аннотация.

Выявляются условия возникновения адыго-русского двуязычия в XIX веке, его роль в распространении знаний и формировании творчества писателей-просветителей. Определяется развитие двуязычия в XX веке, устанавливается значение различных его форм в зарождении адыгских национальных литератур. Опора на сравнительно-типологический метод исследования помогает уточнить основательные положения о связи двуязычия с развитием национальной культуры, что содействует углублению теоретических знаний по филологии. Цель работы – обозначить общие проблемы, связанные с двуязычием и двуязычным творчеством, определить задачи исследования истоков, природы этих явлений, характер их формирования и развития.

Ключевые слова:

двуязычие, адыго-русское двуязычие, творчество на чужом языке, просветительская литература, проблемы перевода, национальная культура

Original Research Paper

On general problems of bilingualism

Ruslan G. Mamiy¹, Rimma E. Kipkeeva²

¹T.M. Kerashev Adyghea Republican Institute of the Humanities, Maykop, Russia,
sessvetla@mail.ru

²Kh.U.Bogatyrev school No.3 Karachaevsk, Russia, kipkeevvar@mail.ru

Abstract.

The paper examines the conditions for the emergence of Adyge-Russian bilingualism in the 19th century, its role in the dissemination of knowledge and the formation of the work of writers-enlighteners. The development of bilingualism in the twentieth century is studied, the significance of its various forms in the birth of Adyge national literature is established.

Reliance on the comparative typological method of research helps to clarify the fundamental provisions on the connection of bilingualism with the development of

national culture, which contributes to the deepening of theoretical knowledge of philology. The purpose of the work is to outline the common problems associated with bilingualism and bilingual creativity and to determine the tasks of studying the origin, the nature of these phenomena, the nature of their formation and development.

Keywords:

Bilingualism, Adyghe-Russian bilingualism, creativity in a foreign language, educational literature, translation problems, national culture

Пэублэ гущы1. Уиадыгабзэ уи1эрылхъэу, уарыхахьэк1эу, уарыхэ-узэрэфаем фэдэу бгъэфедэу уи1эныр насыпыгъ. Ащ дак1оу нэмык1ыбзи, к1о тэ тызыхэтыр урысыбзэр арышъ, ар дэгъоу даш1эу, нэмык1ыбзэхэри ащ дак1ыгъоу пш1эхэу, бгъэфедэхэу уи1эмэ, ари насыпыгъэм изакъо, байныгъ, гъесэныгъэм ишапхъэхэм ашыщ. Ащ бэмэ уахищэшт, дунаим зэрэпсаоу ущигъэгъозэшт.

Нахъ къыхэшырэ 1офиgъохэр. Пстэуми апэу узлъы1эсырэр адыгабзэмрэ урысыбзэмрэ зэрэзэхэтхэр, ахэмэ язэфыщытык1, зэрэзэдагъэфедэхэрэр ары. Зэк1еми теш1э урысхэмрэ адыгэхэмрэ тызэхэпхъагъеу тызэхэтэу тызэпсэурэр, ар непэпык1и тыгъуасэп. Чыжъэ дэдэу тарихъым тыхэмыхъэу тыгу къэдгъэк1ыжын я XI-рэ л1эш1эгъухэм адэжь адыгэ къоцгъухэмрэ урыс Тмутараканрэ, япэчъыхъэхэу Рэдэдрэ Мстиславрэ зэхахъэхэу, зэхэтхэу, зэгъунэгъу зэдэпсэуку1эр я1еу зэрэшы1агъэхэр. Тарихъымк1э дэгъоу къэш1ош1эжын Рэдэдрэ Мстиславрэ зэпэуцужыхи, ежь ашхъэк1э я1ашэхэр зэфырахыхи, Рэдэд ащ зэрэхэк1одэгъагъэр. Ащ ыуж ет1ани бэрэ зэгъунэгъугъэх, зэхахъэштыгъэх. Ары шъхъае сидыбзэк1э ахэр зэдэгущы1ещтыгъэх, 1офиgу зэдыря1эхэр сидэуштэу зэдыш1уахыщтыгъэх? Ащ бэмэ уязыгъэгупши-сэн лъэныкъохэр хэлтых. Бзит1ури – урысыбзэри адыгабзэри зэрэзыш1эрэ ц1ыфыхэр ямы1агъэхэу п1он плъэк1ына?

Ет1анэ л1эш1эгъухэр къизэунэк1хэу укъылъык1уатэмэ, я XVI-рэ л1эш1эгъум урысхэмрэ адыгэхэмрэ джыри нахъ зэпэблагъэ хъугъэх. Къэбэртэепщэу Темрыкъо Идар

ыпхъу Гоццэунаер (Мариек1э ед-жагъэх) урыс пэчъыхъэшхоу Иван Грознэм шъхъэгъусэк1э ритыгъ. Илъэс 450-у ащ теш1агъэри адыгэ республикэм, ежь Москви зэрашыхэхъуу нэфык1ыгъэми иегущыгъуаз. Къызш1огъеш1ыгъуаеп а лъэхъанэми зэблагъэ хъугъэ адыгэхэмрэ урысхэмрэ зэрэзэхахъэштыгъэхэри, гущы1эгъу зэрэзэфэхъуущтыгъэхэри. Ары шъхъае сидыбз агъэфедэштыгъэ? Адыгабза, урысыбза? Е т1ури зэдэзыш1эрэ ц1ыфхэри я1агъэха? Мыщи узэнэгуенэу хэлтыр бэ.

Мыдк1э я XIX-рэ л1эш1эгъум укъыхахъэмэ, адыгэ-урыс зэфыщытык1эхэм джыри нахъ куоу уахищэт. Ащ урыс пэчъыхъагъум ижъальмагъи, Урыс-Кавказ зэошхоу адыгэ лъэпкъыр ипхъахъ-итэкъу дунаим щызыш1ыгъэри хэтыгъэх. Ау демократие куум зэлты1ыгъэу нэмык1 зэфыщытык1эхэри щы1агъэх. Ахэмэ гуманизм, просвещение зыффэп1оштхэр, к1оч1эрыпсэухэм язэхэхъэ-зэхэк1хэр къябэк1ыщтыгъэх. Занк1эу къэп1он хъумэ, А. Грибоедовым, А. Пушкиным, В. Белинскэм, М. Лермонтовым, Л. Толстои, И. Тургеневым, нэмык1хэм яурысыгъи, яурысыбзи щы1агъэх, Султ1ан Хъанджэрые, Нэгумэ Шорэ, Султ1ан Къазджэрые, Бэрсэй Умарэ, Ахъмэтыхъю Юрэ, нэмык1хэри ахэмэ япхыгъэхэу, зэлъык1охэу, яли-тературэ 1офиgэмк1э зэдэлажъэхэу зэхэтыгъэх. Къазджэрые иповестэу «Долина Ажитугай» зыфи1оу А. Пушкиним къыдигъэк1ыщтыгъэ журнаалзу «Современникым» и апэрэ къыдэк1ыгъю 1836-рэ ильэсым къыхиутыгъагъэр, ащ осэшхоу ежь А. Пушкиными, В. Белинскэми къыфащ1ыгъагъэхэр угу къэк1ыжых. Александр Сергеевичем ыбзи, ежь

къызэри1огъэ шык1эр къэтэгъэ-нэжьы: «Вот неожиданное в нашей литературе! Сын полуудикого Кавказа становится в ряды наших писателей: черкес изъясняется свободно, сильно, живописно. Мы ни одного слова не хотели переменить в предлагающем отрывке» [1: 344].

А лъэхъанэм адыгабзэм и1оффхами амыгъэгумэк1хэу щытыгъэп. Нэгумэ Шорэ, Нэт1аукъо Шэрэлъыкъо яалфавитхэм уанэсыжьыми лые хъунэп. Ахэмэ ягъогупхэм уа-техъанымк1э Шъхъэлехъо Абу ит-хыгъэмэ ащыщхэм уагъэгъозэшт.

Урысыбзэр адыгэ щы1ак1эм, гупши1ак1эм нахь къыхахъэу а лъэхъанэм зэрэхъугъэм утегущы1енныри лыеп. Бзит1ур зэдэпш1энным мэхъанэу и1эм уезыгъэгупши1сэрэмэ ари ащыщ. А я XIX-рэ л1эш1эгъум щы1эгъэ адыгэ просветительхэу ўзыц1э къет1уагъэхами, нэужым я XX-рэ икъихъэгъу-ублап1эхэм ахэмэ ясатырэ къыхэуцуагъэхами урысыбзэр я1эрылтхъэу зэрэхъугъэм иш1уагъэк1э адыгэмэ ящы1ак1епсэук1э щыщыбэхэр урысыбзэк1э къатхыжьыгъ, нэмык1 лъэпкъхэм алъагъэ1эсигъ, ащ хэгъещагъэх адыгэмэ яхъишти, къарык1уагъэри, яжэры1о творчествэ байдэди. Сыдэу щытми лъэпкъхэр (адыгъэхэмрэ урысхэмрэ) зэхэзыщэрэ амалэу урысыбзэр а лъэхъанэм хъугъэ п1оми ухэукионэп.

Я XIX – XX л1эш1эгъухэм бзи-т1умэ язытет. Мыщ дэжьым Ахъ-мэтыкъо Къызбэч, Шыпэк1о Ислъям, Хъаткъокъо Долэтчэрые, Хаджэмыкъо Хъымыщ, Сихъу Сэфэрбый, Цэй Ибрахимэ, нэмык-1хэми. Мыхэмэ ятхыгъабэхэр урысыбзэк1э къыхаутиштыгъэх. Ахэмэ ащыщыгъэх лъэпкъ тарихъым, шэн-хэбзэ-зэхэтык1ыхэм афэгъэхыгъэхэр. Джаштэу урысыбзэм-к1э адыгэхэр нэмык1 лъэпкъхэм арагъаш1эштыгъэх.

Мыщк1э нахь къахэштиштыгъэхэр Цэй Ибрахимэрэ Сихъу Сэфэрбыйрэ. Нэужым ахэмэ къагоу-цуагъэх К1эрэшэ Темботрэ Хъаткъо Ахъмэдрэ. Ахэр арых п1оми хъушт

бзит1ур – адыгабзэмрэ урысыб-зэмрэ зэдэгъэфедэгъэнхэм, ащ-к1э адыгэ лъэпкъым икультурэ къэ1этыгъэным, хэгъэхъогъэным лъапсэ фэзыш1ыгъэхэр. «Адыгэ макъэм» ыныбжь ильэс 95-рэ зэ-рэхъугъэр хэдгъэнэфык1ы зэхъум гум къэ1ыжьыгъэх ащ лъапсэу, къежьап1эу и1агъэр. 1923-рэ иль-эсэм апэрэ номерэу мартым и 8-м К1эращэмрэ Хъаткъомрэ апэрэ адыгэ гъэзетэу къыдагъэк1ыгъагъэм партийнэ гимнэу «Интернационал» зыфи1орэр адыгабзэк1э зэд-зэк1ыжьыгъэу итыгъ. Бзит1ук1э еджэнхэм, я1офф1энк1э лъэпкъым щыщ цыфыбэхэм бзит1ур агъэфе-дэнным ар ублап1э афэмыхъугъеуи п1он плъэк1ыщтэп. Араб лъапсэм тет хъарыфылтэри къыхахыгъахэу щытыгъ. Гъэзетхэри бзит1ук1э къыдэк1ыхэу аублэгъагъ. Полити-ческэ, социальнэ, зэхэшэн 1офф1эн-хэм япхыгъэ документ зэфэшъа-фыбэхэри бзит1умк1э къыхаутыхэу рагъэжьэгъагъ.

Художественнэ литературэм, адыгэ 1оры1уатэхэм къахэхыгъэ произведенияхэу урысыбзэм ралъ-хъэхэрэм, е адыгабзэк1э зэрадзэк1ы-жьыхэрэм ягугъуи тш1ыжьырэп. Ахэр тикультурэ щы1ак1э бэш1агъ-эу щыщ шъыпкъэ хъугъэх. Зы щысэ закъо игугъу къэсш1ын. 1937-рэ ильэсэм «Адыгейские сказки и сказания» ы1оу къалэу Росто-на-Дону тхылъышхо къыщыдэк1ыгъагъ. Ащ урысыбзэк1э зэдэк1ыжьыгъэу пши1и хъишъэ 58-рэ дэтыгъ. Зыгъэхъазырыгъагъэхэри И. Цэир, Т. К1эращэр, А. Хъаткъор арых. П. Максимовым и1ахышхуи хэлъ-ыгъ. Ащ ипэублэ гущы1э щык1игъ-этхъштыгъэ тхылъым мэхъанэшхуу и1агъэр, адрэ лъэпкъыбэу тихэгъэ-гушхо исхэр нэ1уасэ зэрэфиш1ыгъ-эхэр къыщы1оштыгъэ. Ари зы бзэм ипхэу адрэ бзэм иплъханым, зэдзэ-к1ын 1офым ш1огъэшхуу пылъыгъ-эмэ ащыщ. Джахэмэ афэдэ щысэхэр и1эубып1агъэх академикэу Г. Гам-затовым «Культура и революция» зыфат1оштыгъэм осэшхо риты зэхъ-ум. Ар художественнэ литературэр

лъэпкъ зэфэшъхафхэм абзэхэмк1э къежьенным, атхыным, атхыным, нэужым урысыбзэк1э зэдзэк1ыжыгъэу адрэ лъэпкъ пстэухэми алтыгъэ1есыгъэним нахь епхыгъагь [2: 12-13].

Бзит1умрэ егъэджэн-п1уныгъэ 1офиmrэ. Апшъэрылтыр бзит1ур хэмьтэу зэш1охыгъоягь. Тхыльхэу зэрэбгъэджэштхэм язакъоми урысыбзэм къипхэу адыгабзэк1э зэудзэк1ыжыгъэхэр ащ лъэшэу епхыгъагь. Джаш фэдагъэх адыгэ пшицэжъхэу, тхыдэжъхэу, орэдыхъхэу щы1агъэхэр урысыбзэм илтхыагъэхэу еджап1эм пае къыхаутырэ тхылъхэм къазэрдахъэштыгъэхэр. Непи а ш1ык1эм мымак1эу урихыыл1эшт.

Мы зигугъу тш1ырэ 1офиgъохэм блэк1ыгъэ лъэхъянэхэм, анахъэу совет хабзэм иилтэсхэм къафэдгъэзэжын фаеу таш1ы. Ар зэпышыт лъэныкъохэри зыхэлъ, икъоуджыри зэхэтымыфыгъэ тарихъ нэк1убгъохэу ти1эх. Непэ тына1э нахь зытетыр бзит1у зэдэпш1еним, урысадыгэ бзит1у ш1энагъэр, художественнэ тхыгъэхэм язэдзэк1ын ары.

Бэрэ игугъу тэш1ы адыгэмэ ашыщыбэхэмк1э урысыбзэр ят1онэрэ ныдэлъфыбзэ фэдэу зэрэхъугъэм. Ау урысыбзэр якультурэ, язэхаш1э, ягущы1аль эчжээу зэрэхэхъагъэм уштхыагъу горэ имы1эуи щытэп, ари л1эш1эгъу чыжэхэм къащежъэ. Ащ къыхэбгъэхъожьмэ хъущт урыс къутырхэр, станицэхэр, нэмык1 псэуп1эхэр адыгэ къуаджэхэм апэблэгъэ шыпкъэу, ягъунэгъухэу зэрэт1ысыщтыгъэхэр, ащ къыхэк1эу блэгъэ зэфыщтыгъ1эхэр – унагъохэмк1и, нэбрэ зырызхэмк1э бэу хъущтыгъэх. А зы еджап1эм, зы классым к1элэц1ык1ухэр щызэдеджэхэу, щызэгосхэу, щызэдэгүщы1эхэу зэрэштыгъэми бэу елтыгъагь. Бзит1ури пш1эн фаеу ащи къыш1ыштыгъэ. Шыпкъэ, нахыбэрэмк1э зэрэзэдэгүщы1эхэрэри урысыбзэу хъущтыгъэ.

Мары тиреспубликэ къэралыгъо бзит1у иль, ар ишык1эгъэ унашъуи пылъэу хабзэ хъугъэ. Т1уми зэфэдэ

фитыныгъэхэр я1эх. Зэфэдэу щы1ак1эм щыпхырэк1а а унашъор? Т1ури зэдиштэу зэдагъэфеда? А упч1эхэр бэрэ зэнэкъокъу зэфэшъхафмэ ягупчъэ мэхъух. Бзит1ури зэфэдэу жъугъэфедэ, т1уми зэфэдэу штуурыгущы1 п1оу унашъо афэош1ык1э 1офи ащ щыухыгъэу мэхъуа? Мыщ 1офиgъо зэфэшъхафыбэхэр, анахъэу адыгабзэм фэгъэхъыгъэу, ишык1агъэх. Адыгабзэр ч1этэнэ т1озэ бэрэ тэтхъяусыхэмэ, ар хэта зилажьэр? Ар къушъэм, унагъом, еджап1эм, ны-тихэм къащежъэ. Ет1анэ ц1ыф зэхахъэхэм, зэ1ук1эхэм, тхылъып1э зэфэшъхафхэр, документхэр зыщызэрагъафэхэрэм анэсэжы. Ар еджап1эхэм бзит1уми язэгъэш1энк1э сыхыат пчагъэу атырагуашэхэрэми ялтыгъэ. Нэмык1 1офиgъоу щы1ак1эм узщы1ук1эштыр бэ. Бзит1ури зэдэбгъэфедэштмэ, сыда, гущы1эм пае, къоджэ гъунэхэм, псыхъо нэпкъхэм ащагъэуцурэ бгъэмбгъухэм ахэмэ ац1эхэр бзит1ук1и атетхагъэхэу зык1амыгъэпсырэ? Сыда загъорэ лъэпкъ зэфэшъхафхэр зыхэлэжьэрэ тизэ1ук1эхэм бзит1ук1э тазык1ыщымыгущы1эрэр?

Дэгъоу къызгурэ1о а пстэури 1офи псынк1эу зэрэшымытыр. Адыгэ пэпчъ ыбзэ зэригъэш1эн фаеу хэбзэунашъо пыплъхъан плъэк1ыщта? Ащк1э ебгъэзын уфита? Къэнэжжырээр гурыбгъэ1оныр, зэхебгъэш1эныр ары. Ащ лъэпкъым зэрэпсаоу ык1уач1и, илтээ1и, изэхаш1и риҳыл1эныр ары. Зы хабзэ горэми, зы унашъуи ар умы1о, умыш1э ы1орэп. Мыщк1э Адыгэ хасэм, чылэ хасэхэм зэш1уахын фаеу яш1эрылтыри мак1эп. Ау ш1эгъэн фаеу гущы1эр къебэк1ызэ тыхэт.

Зэдзэк1ын 1офи. Щы1ак1ак1эм иапэрэ лъэхъянэхэм школхэр, егъэджэн 1офи1р зэхаш1у, зэк1э адыгэмэ еджэк1э-тхак1э ягъэш1эгъэн фаеу 1офи1р къызэуцум, зэдзэк1ын 1офи1м мэхъанэшхо и1агъ. Ученикхэр зэхэбгъэуцонхэм пае адыгабзэк1э атхэу, къыдагъэк1эк1эу щы1эгъэ произведенияхэр икъущтыгъэхэр. Егъэджэн-гъэсэныгъэр

зэхэзышшэхэрэм, культурак1эр зыгъэпсыхэрэм, к1элэегъаджэхэм урысыбзэм къырахи адыгабзэк1э зэрадзэк1ыгъэ материалхэр бэрэ агъэфедэштыгъэх, анахьэу к1элэц1ык1умэ апае атхы зыхъук1э. учебник псаухэр, тарихъым, географилем, математикэм, нэмык1 предметхэм ащыщхэри хэтхэу, адыгабзэк1э зэрадзэк1ыжыщтыгъэх. Нэмык1 амалхэр мэк1агъэх е щы1агъэхэп. А 1офф1ак1эм охътаби къыкъудыигъ, зэоуж илъэсхэри къыхиубытагъэх. Ар щысэ зэфэшъхъафхэм нэрлъэгъу къашы. Мары, гуцы1эм пае, 1946-1956-рэ илъэсипш1ым Адыгэ тхыль тедзап1эм к1элэц1ык1ухэмрэ нахынжъылохэмрэ апае урысыбзэм къырахи зэрадзэк1ыжыгъэу тхылти 150-рэ къыдигъэк1ыгъ, илъэс къэси тхылти 10 – 12 хъущтагъэх. Ахэмэ адэтыгъэх А. Пушкиным, Л. Толстоим, А. Чеховым, В. Бианки, Д. Мамин-Сибиряк, П. Бажовым, М. Горькэм, С. Маршак, В. Катаевым, А. Фадеевым, Н. Островскэм, А. Гайдар, нэмык1хэми ятхыгъэхэр. 1эк1ыб хэгъэгу тхак1охэу Г. Андерсен, Э. Грин, Гримм зэшхэм, нэмык1хэми ятхыгъэхэри ахэмэ ахэтыгъэх. Ац фдэ ек1ол1ак1эрэ лъапсэрэ фэмыш1эу егъэджэн, гъэсэнгъэ, плуныгъэ 1оффэмк1э гъэхъагъэу тш1ыгъэхэм уаллы1есын плъэк1ыщтыгъя? К1элэеджак1охэм язакъоп, нахынжъхэу еджэк1э-тхак1э зыш1эхэрэм апае зэрадзэк1ыщтыгъэри мак1эп.

Ау зэдзэк1ын 1офири лъэныкъорыгъазэу щытыгъэп. Адыгэ литературэ ныбжык1эу ежь ыбзэк1э къэхъугъэри урысхэм ямызакъоу зэрэдунаеу зэлъязыгъэш1агъэри а зэдзэк1ын 1офиу адыгабзэм ипхэу урысыбзэм иплъхъаныр арыгъэ.

Мы лъэхъаным зэдзэк1ын 1офиым мэхъянэшхоу и1агъэр ч1инаагъэ фэдагъ. Анахьэу я 70-рэ – 90-рэ илъэсхэм уахахъэмэ, ар нэрлъэгъу къыппфэхъу, бзит1уми ар яолъэгъулэ. Мыщи ушъхъагъ зэфэшъхъафхэр и1эх. Адыгабзэк1э еджэнхэр урысхэм ящык1эгъахэп. Адыгэу урысыбзэк1э емыджэшъури щы1эжъэп.

Ащи имызакъу тхыль хэутын-къыдэгъэк1ыныри бэк1э нахь лъап1эу, тыфай-тыфэмыиemi бэдзэр зэфыщытэк1эхэм ахэлъэшъуагъэу хъугъэ.

Ау нэмык1 лъэныкъохэу узэгупшысэхэри тиши1ак1э къыхафэх. Адыгабзэм имэхъанэ къефэхыгъэу, тш1ок1одыжъэу бэрэ а1оу зэхэпхыщт. Адэ 1987-рэ илъэсым зэлъаш1эрэ адыгэ усэк1ошхоу Мэшбаш1э Исхъакъ къыдигъэк1ыгъэ тхыль-эу «Псалъ» зыфи1орэм сыдэуущтэу упэгъок1ыщт? Адыгабзэк1э зэдзэк1ыгъэхэу «Слово о полку Игореве», «Медный всадник», «Скупой рыцарь», «Моцарт и Сальери» зыфи1охэрэр (Пушкиным иех), М. Лермонтовым и «Беглец», Н. Некрасовым и «Железная дорога», А. Блок и «Двенадцать», С. Есениным и «Анна Снегина», В. Маяковским и «Обла-ко в штанах» зыфи1охэрэр дэтхэу тхыль къыдигъэк1ыгъ. Ащи изакъоп. Илъэсит1у нахь темыш1агъэу 1989-м нэмык1 адыгэ поэтышхоу Хъ. Бэрэтарым Шота Руставели ипоэмэшхоу «Витязь в тигровой шкуре» адыгабзэк1э къыхиутыгъ – ари тхыль шъхъафэу. Сыда мы усэк1ошхуит1ур зыщыгугыщтыгъэхэр адыгэ тхыльеджэм зэк1э урысыбзэк1э зыхещэмэ? И. Мэшбаш1эм итхыль пэублэ гуцы1эу фиш1ыгъэм къыщ1о: тхэнэыр зесэгъэж1ак1эм а урыс усэк1о инхэм нэмык1 дунай сыхащэгъагъ, ахэр адыгабзэм ислъхъанхэу бэш1агъэу сык1эхъ-опсыщтыгъэ. А гугъэ-гухэлъ иныр Хъ. Бэрэтарыми зыди1ыгъыгъ. Умыгъэш1эгъон плъэк1ырэп грузин усэ зэхэлтхъак1эу «Шаири» зыфи1орэри ац ы1э къыригъэхъан зэрилъэк1ыгъэри.

Зэфэпхъысыжъмэ, к1эбгъэтхъы хъущт а адыгэ усэк1ошхуит1умэ адыгабзэм лъэк1 инхэр, амалыш1у-хэр зэри1эхэр къызэрагъэльэгъ-уагъэ. Непэ а тхыльит1ури гъотыгъуае хъужыгъэх. Ац нахь мэхъянэ ц1ык1у и1эп фэ1эпэ1асэхэу бзит1ук1э тхэрэ тхак1охэр зэрэти1эхэм. Еутых Аскэр изакъоми ар нэрылъэгъу къыппфэхъущт. Ау ац

утегүүщүүлэным нэмүүк1 чып1и, уахьти ишүүк1агъ.

К1эух гупшиис. Джаш фэдэу бзэ зэфэшхъяфхэр зэдапш1эхэмэ, зэдэбгъэфедэхэмэ, 1офыбэмэ язэш1охынк1э анахъэу лъэпкъ гупшисэхэм уахэтынымк1э иш1огъэшхо

къак1о. Ар анахъэу зэпхыгъэр адигабзэк1и урысыбзэк1и 1оф пш1эн, утхэн, уеджэн фаеу зэрэхъурэм изакъоп. Ау нэмүүк1ыбзэхэм дэгъоу уашыгъуазэмэ, уиш1эныгъи, уиакъыли къызэрэгъэбаирэм щеч щэлтээп.

Примечания:

1. Пушкин А.С. Полное собрание сочинений: в 10 т.. Т. VII. Москва; Ленинград, 1951. 344 с.
2. Гамзатов Г.Г. Двадцатый век как эпоха национальных литератур и региональных литературных общностей // XX столетие и исторические судьбы национальных литератур. Махачкала, 2003. С. 12-13.

References:

1. Pushkin A.S. The complete works: in 10 volumes. Vol. VII. Moscow; Leningrad, 1951. 344 pp.
2. Gamzatov G.G. The twentieth century as an era of national literatures and regional literary communities // The 20th century and the historical fates of national literatures. Makhachkala, 2003. P. 12-13.

Авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов.

Статья поступила в редакцию 12.07.2021; одобрена после рецензирования 06.08. 2021; принята к публикации 26.08.2021.

The authors declare no conflicts of interests.

The paper was submitted 12.07.2021; approved after reviewing 06.08.2021; accepted for publication 26.08.2021.

© Р. Г. Мамий, Р.Э. Кипкеева, 2021